

QISHLOQ XO‘JALIGIDA AKTIVLAR VA ASOSIY VOSITALARNI AUDIT QILISH TARTIBI

Rustamova Irodaxon

*SDVMChVB Universiteti Toshkent filiali Buxgalteriya hisobi va audit
yo‘nalishi 2-bosqich talabasi*

KIRISH

Bozor iqtisodiyotiga asoslangan zamonaviy sharoitda qishloq xo‘jaligi korxonalari faoliyatining shaffofligini ta‘minlash, moliyaviy natijalarning ishonchliligini aniqlash va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirishda audit muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, qishloq xo‘jaligida mavjud moddiy aktivlar, xususan, asosiy vositalarning holati, ularning to‘g‘ri hisobga olinishi va baholanishi korxonaning umumiy moliyaviy barqarorligini belgilovchi omillardan hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan qishloq xo‘jaligi subyektlarida aktivlar va asosiy vositalarni audit qilish tartibi keng yoritiladi.

ASOSIY QISM

1. Auditning maqsadi va normativ-huquqiy asosi. Qishloq xo‘jaligida aktivlar va asosiy vositalarni audit qilishning asosiy maqsadi – buxgalteriya hisobida ko‘rsatilgan aktivlar holatini mustaqil va xolis baholash, ularga nisbatan qo‘llanilgan buxgalteriya siyosati va ichki nazorat tizimi samaradorligini tekshirishdan iborat. Audit quyidagi asosiy huquqiy hujjatlar asosida amalga oshiriladi: O‘zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni; Xalqaro auditorlik standartlari (XAS), xususan: XAS 500 “Audit dalillari”; XAS 330 “Audit yondashuvlari va protseduralari”; XAS 540 “Baholashlarga doir audit”; O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan milliy buxgalteriya standartlari; Qishloq xo‘jaligi sohasi uchun maxsus reglamentlar va instruktsiyalar.

2. Aktivlar tarkibi va tasnifi. Qishloq xo‘jaligida aktivlar asosan quyidagicha tasniflanadi: Asosiy vositalar (yer, texnika, inshootlar, chorvachilik ob‘yektlari); Zaxiralar (urug‘, yem-xashak, o‘g‘itlar); Nomoddiy aktivlar (litsenziyalar, dasturiy mahsulotlar); Moliyaviy aktivlar (qarzlar, investitsiyalar). Auditor ularning har biri bo‘yicha hisobga olishning to‘g‘riligini, mavjudlik va qiymatning asoslanganligini tekshiradi.

3. Asosiy vositalarni audit qilish tartibi.

Audit jarayonida quyidagi bosqichlar amalga oshiriladi:

a) Inventarizatsiya dalillarini tekshirish:

Korxona tomonidan o‘tkazilgan inventarizatsiya natijalari auditorlik tekshiruvining asosi hisoblanadi. Auditor bu hujjatlarning haqqoniyligini va real holatni aks ettirishini baholaydi.

b) Baholash va amortizatsiya siyosatini tekshirish:

Asosiy vositalarning qiymati, ularning amortizatsiya stavkalari va hisoblash metodikasi (to‘g‘ri chiziqli, kamayuvchi qoldiq yoki ishlab chiqarish usuli) amaldagi me‘yoriy hujjatlarga muvofiqligiga ko‘ra tekshiriladi.

c) Qayta baholash va eskirish holatini tahlil qilish:

Qishloq xo‘jaligi texnikalarining tez eskirishi hisobga olinib, auditor ularning haqiqiy qiymatini tahlil qiladi.

d) Aktivlar ustidan yuritilgan hujjatlarni tekshirish:

Asosiy vositalar bilan bog‘liq shartnomalar, qabul-topshirish dalolatnomalari, texnik pasportlar va boshqa tegishli hujjatlar asosida audit dalillari yig‘iladi.

4. Muammolar va takliflar. Ko‘plab qishloq xo‘jaligi korxonalarida asosiy vositalarni hisobga olishda quyidagi muammolar kuzatiladi: Amortizatsiya

siyosatining noto‘g‘ri tanlanishi; Texnika va inshootlarning eskirishiga yetarlicha baho berilmasligi; Qayta baholash amaliyotining yo‘qligi; Nomutanosib zaxira shakllanishi. Shu sababli, quyidagi takliflarni berish mumkin: Sohaviy audit standartlarini ishlab chiqish; Amortizatsiya siyosatini ishlab chiqarish real sharoitiga moslashtirish; Aktivlarni raqamlashtirish orqali nazoratni kuchaytirish.

XULOSA

Qishloq xo‘jaligi faoliyatining samaradorligi ko‘p jihatdan mavjud aktivlar, ayniqsa, asosiy vositalarning to‘g‘ri hisobga olinishi va boshqarilishiga bog‘liq. Ularni audit qilish orqali moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi oshadi, korrupsiya va noto‘g‘ri hisob yuritishning oldi olinadi. Shuning uchun ham auditorlar tomonidan amalga oshiriladigan chuqur va puxta tekshiruvlar bu sohaning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni, 2000-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi buxgalteriya standartlari to‘plami, 2021-yil.
3. Xalqaro Auditorlik Standartlari (IFAC – International Federation of Accountants), 2023-yil nashri.
4. Shamsieva Z. va boshqalar. “Audit asoslari”, Toshkent, 2022-yil.
5. G‘afurov U., Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti va boshqaruvi, Samarqand, 2020-yil.